

Perustuslakivaliokunta
pev@eduskunta.fi

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen muodostavien säädösten täytäntöönpanemiseksi, HE 52/2026 vp

Perustuslakivaliokunnalle

Kiitän mahdollisuudesta antaa lausunto ja tulla kuulluksi hallituksen esityksestä eduskunnalle EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen muodostavien säädösten täytäntöönpanemiseksi.

Esityksen tarkoituksena on tehdä EU:n uudessa muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksessa edellytetyt muutokset kansalliseen lainsäädäntöön. Koska suuri osa säädöksistä on suoraan sovellettavia asetuksia, päällekkäinen kansallinen lainsäädäntö kumottaisiin. Säännösten jättäessä kansallista liikkumavaraa säädettäisiin uutta kansallista lainsäädäntöä ja muutettaisiin voimassa olevaa. Liikkumavaraa sisältyy erityisesti toimivaltaisia viranomaisia, kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkintaa, oikeusapua, muutoksenhakua sekä vastaanottopalveluja koskevaan sääntelyyn. Suurin osa ehdotetuista säädösmuutoksista kohdistuisi ulkomaalaislakiin ja kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annettuun lakiin.

Keskeiset perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet

Ehdotettu sääntely on merkityksellistä monien perustuslaissa, kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ja EU:n perusoikeuskirjassa turvattujen oikeuksien kannalta. Keskeisiä ovat etenkin oikeus turvapaikkaan (perusoikeuskirjan 18 art.), palautuskielto (EIOS:n 3 art., perusoikeuskirjan 19 art. ja PL 9.4 §), oikeus vapauteen ja turvallisuuteen (EIOS 5 art., perusoikeuskirjan 6 art. ja PL 7.3 §), oikeus

yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamiseen (EIOS 8 art, perusoikeuskirjan 7 art. ja PL 10 §), syrjinnän kielto ja yhdenvertaisuus (EIOS 14 art. ja 12. lisäpöytäkirja, perusoikeuskirjan 21 art. ja PL 6 §), oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin (EIOS 6 ja 13 art., perusoikeuskirjan 47 art. ja PL 21 §), liikkumisvapaus (PL 9 §) sekä lapsen oikeudet ja etu (lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3.1 art. ja perusoikeuskirjan 24.2 art.). Näiden lisäksi merkityksellisiä ovat myös perustuslaissa turvatut sosiaaliset perusoikeudet, etenkin oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon (PL 19.1 §), sekä sivistykselliset oikeudet (PL 16 §) ja oikeus työhön (PL 18 §) ja näitä vastaavat ihmisoikeusvelvoitteet. Sääntely kiinnittyy perustuslain 22 §:ssä säädettyyn julkisen vallan velvollisuuteen turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen, perustuslain 2 §:n 3 momentin oikeusvaltioperiaatteeseen, 3 §:n 3 momentin säännökseen tuomioistuinten riippumattomuudesta, 80 §:n lailla säätämisen vaatimukseen ja 124 §:n sääntelyyn hallintotehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle.

Kansainvälisen oikeuden vakiintuneen periaatteen mukaan valtiolla on oikeus määrätä ulkomaalaisten maahan pääsystä ja maassa oleskelusta (esim. M.N. ja muut v. Belgia No. 3599/18, 5.3.2020, k. 124 oikeustapausviittauksineen) eikä ulkomaalaisilla ole yleisesti oikeutta asettua toiseen maahan (esim. PeVL 44/2022 vp, PeVL 37/2022 vp, ks. myös HE 309/1993 vp, s. 52). Oikeudesta hakea turvapaikkaa ja palautuskiellosta yhdessä menettelyä koskevien perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa kuitenkin seuraa, että henkilön tekemä turvapaikkahakemus on voitava saattaa sisällöllisesti tutkittavaksi hyvän hallinnon ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet täyttävässä menettelyssä. Hakemuksen tekemiseen ja käsittelyyn liittyvien menettelyjen aikana valtion lainkäyttöpiirissä olevalle henkilölle on varmistettava vähintäänkin välttämätön toimeentulo ja huolenpito ja oppivelvollisuusiässä oleville oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Lisäksi hakijoiden henkilökohtainen vapaus ja yksityis- ja perhe-elämän suoja on turvattava asian käsittelyn aikana ihmis- ja perusoikeusvelvoitteiden edellyttämällä tavalla ja lapsen etu otettava asianmukaisesti huomioon sekä menettelyissä että muissa olosuhteissa.

Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti korostanut, että turvapaikkamenettelyn kaltaisessa perus- ja ihmisoikeusherkässä sääntely-yhteydessä lainvalmistelun yksinomaisena tavoitteena ei tulisi olla vain käsittelyn nopeuttaminen ja tehostaminen. Valiokunnan mielestä perustuslain näkökulmasta olennaisia ovat oikeusturvaan ja yleensäkin käsittelyn asianmukaisuuteen liittyvät näkökohdat etenkin kun huomioidaan, että turvapaikanhakijat ovat usein erityisen haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä (PeVL 34/2016 vp, s. 3—4, PeVL 8/2018 vp, s. 3).

Hallitus ehdottaa nyt Euroopan unionin sääntelyn jättämän kansallisen liikkumavaran rajoissa turvapaikkamenettelyyn ja turvapaikanhakijoiden kohteluun useita turvapaikanhakijoiden asemaa heikentäviä muutoksia, joiden keskeisenä perusteena ovat erilaiset turvallisuuteen liittyvät näkökohdat sekä maahanmuuton hallinta ja menettelyjen tehostaminen. Mainitut tavoitteet ovat sinällään hyväksyttäviä. Hallituksen esityksessä ei kuitenkaan nähdäkseeni tarkastella kovinkaan kattavasti erilaisia vaihtoehtoisia sääntelytapoja, punnita rajoitusten ja perus- ja ihmisoikeuksien suhdetta eikä haeta sääntelyratkaisuja, jotka huomioisivat tasapainoisemmin sekä turvallisuuden ja tehostamisen että toisaalta turvapaikanhakijoiden oikeuksien suojan.

Perustuslakivaliokunnan tehtäviin ei kuulu kansallisen täytäntöönpanosääntelyn arviointi Euroopan unionin oikeuden kannalta. Siltä osin, kun unionin lainsäädäntö edellyttää kansallista sääntelyä tai mahdollistaa sen, tätä kansallista liikkumavaraa käytettäessä on kuitenkin otettava huomioon perus- ja ihmisoikeuksista seuraavat vaatimukset. Perustuslakivaliokunta on myös painottanut, että hallituksen esityksessä on erityisesti perusoikeuksien kannalta merkityksellisen sääntelyn osalta syytä tehdä selkoa kansallisen liikkumavaran alasta (esim. PeVL 58/2022 vp).

Kansainvälisen suojelun hakemiseen liittyvät menettelyt

Maasta poistaminen ja palautuskielto

Ulkomaalaiselle on turvattava menettelyllinen suoja ratkaistaessa hänen oikeutensa tulla Suomeen ja tai jatkaa oleskeluaan täällä (HE 309/1993 vp, s. 52). Palauttamista koskevat velvoitteet, erityisesti palautuskiellon ehdottomuus, edellyttävät jokaisen hakijan tilanteen yksilöllistä arvioimista, lapsen edun huomioon ottamista ja perhe-elämän suojan toteutumista (PeVL 34/2016 vp, s. 4, PeVL 8/2018 vp, s. 3). Palautuskielto on otettava huomioon myös karkottamiseen liittyvässä päätöksenteossa (PeVL 18/2018 vp). Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on oikeuskäytännössään korostanut turvapaikanhakijan menettelyllisten oikeuksien velvoittavuutta ja turvaamista myös poikkeuksellisissa oloissa. Tuomioistuin on pitänyt erityisen keskeisenä tosiasiallista mahdollisuutta jättää kansainvälistä suojelua koskeva hakemus siten, että se tulee asiallisesti vireille. Sopimuksen tehokkuus edellyttää, että valtiot varmistavat maahantulijoille aidon ja tehokkaan mahdollisuuden päästä laillista maahantuloa koskeviin menettelyihin (esim. N.D. ja N.T. v. Espanja, suuri jaosto, 13.2.2020). Tuomioistuin on myös korostanut, että vaikka valtio epäilee turvapaikkahakemuksen olevan perusteeton, on sillä silti sopimuksen 3 artiklan mukainen velvoite joko suorittaa aineellinen turvapaikkatutkinta tai perusteellisesti arvioida, olisiko henkilöllä toisessa maassa pääsy asianmukaiseen turvapaikkamenettelyyn, jossa tarjotaan suoja palautuskieltoa vastaan (Ilias ja Ahmed v. Unkari, 47287/15).

Menettelyasetuksen 10 artikla mahdollistaa sen, että hakija voitaisiin eräissä tilanteissa poistaa maasta jo ennen kansainvälistä suojelua koskevan päätöksen tekemistä ja palautuskiellon arvioimista siinä yhteydessä. Hallitus esittää tämän liikkumavaran käyttöönottoa. Ulkomaalaislain 102 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että turvapaikanhakija voitaisiin poistaa Suomesta jo ennen turvapaikka-asian käsittelyä esimerkiksi, jos hän on lainvoimaisella päätöksellä määrätty luovutettavaksi rikoksen johdosta toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon, kolmanteen maahan tai kansainväliseen tuomioistuimeen, jonka osapuoli Suomi on. Poikkeus koskisi myös tilanteita, joissa henkilö on päätetty siirtää vapausrangaistuksen täytäntöönpanemiseksi toiseen valtioon. Velvoite varmistaa, että maasta poistaminen ei johtaisi palautuskiellon loukkaamiseen, pyrittäisiin ottamaan huomioon siten, että Maahanmuuttovirasto antaisi toimivaltaisen viranomaisen tai tuomioistuimen pyynnöstä lausunnon luovuttamisen tai siirron esteistä, jos ulkomaalaisella olisi samaan aikaan vireillä kansainvälistä suojelua koskeva hakemus. Maahanmuuttoviraston lausunto ei kuitenkaan sitois luovuttamisesta tai siirrosta päättävää viranomaista, joka tekisi arvion palautuskiellosta luovuttamista tai siirtoa koskevassa

menettelyssä. Hakijalla ei olisi tällöin mahdollisuutta haastaa palautuskiellosta tehtyä arviota hakemalla siitä muutosta eikä mahdollisuutta hakea täytäntöönpanokieltoa tuomioistuimelta.

Hallituksen esityksen säätämisyjärjestysosiossa ehdotettujen muutosten todetaan olevan oikeasuhtaisia toimia torjua turvallisuusuhkia sekä puuttua turvapaikkamenettelyn väärinkäytöksiin (s. 400). Perustelut jäävät kuitenkin tältä osin varsin yleisluontoisiksi. Lisäksi perusteluissa todetaan, että sääntelyllä ei vaaranneta palautuskiellon noudattamista, mikä ei kuitenkaan pidä paikkaansa, sillä palautuskiellon noudattamiseen liittyvät oikeusturvatakeet jäävät näissä tilanteissa vajavaisiksi. Katson, että ehdotettuun sääntelyyn liittyy siinä määrin ongelmia palautuskiellon sekä siihen liittyvien menettelyllisten takeiden näkökulmasta, että oikeus hakijan tilanteen yksilölliseen arvioimiseen, lapsen edun huomioon ottamiseen ja perhe-elämän suojaan vaarantuu.

Muutoksenhaun määräajat ja maksuttoman oikeusavun rajaaminen

Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti korostanut, että riittävä muutoksenhaku aika kuuluu sellaisiin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin, jotka perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan turvataan lailla. Muutoksenhakuajan riittävyys on edellytys sille, että jokaisella on mahdollisuus toteuttaa perustuslain 21 §:n 1 momentissa turvattu oikeus saada oikeuksiinsa ja velvollisuuksiinsa koskeva päätös tuomioistuimen käsiteltäväksi (PeVL 34/2016 vp, s. 4, PeVL 8/2018 vp, s. 4).

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että lyhyet määräajat voivat vaikeuttaa tehokkaan muutoksenhakuoikeuden toteuttamista, jos valitusaika ei mahdollista riittävää aikaa valituksen valmistelulle (PeVL 24/2016 vp). Muutoksenhaku aika onkin mitoitettava siten, että muutoksenhakuun oikeutetun voidaan arvioida tosiasiaa kykenevän esimerkiksi järjestämään mahdollisen avustajan ja tulkin ja valmistelemaan näiden kanssa valituksen (PeVL 8/2018vp s. 5).

Toisaalta valiokunta on vakiintuneesti katsonut, että perustuslain 21 §:n säännökset eivät estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia niissä turvattuihin oikeuksiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta kulloinkin kyseessä olevan oikeusturvatakeen asemaa pääsääntönä eivätkä yksittäistapauksessa vaaranna yksilön oikeusturvaa (ks. esim. PeVL 33/2012 vp, PeVL 68/2014 vp). Valiokunta aiemmin arvioinut normaalia lyhyempiä muutoksenhaun määräaikoja. Valiokunta katsoi, että Dublin-asioissa seitsemän päivän valitusaika oli varsin lyhyt, kun otetaan huomioon, että kansainvälistä suojelua hakeneilla henkilöillä oikeussuojan tarve on korostunut (PeVL 34/2016). Toisaalta määräajan lyhyiden ongelmallisuutta lieventää se, jos kyse ei ole turvapaikka-asian aineellisesta ratkaisemisesta, vaan luonteeltaan menettelyllisestä asiasta (PeVL 68/2014). Valiokunta on aiemmin pitänyt valituksen määräajan lyhentämistä 30 päivästä 21 päivään merkittävänä lyhennyksenä (PeVL 24/2016 vp).

Oikeus saada oikeudellista apua tarvittaessa julkisen vallan kustannuksella tuomioistuinasioissa kuuluu perustuslain 21 §:n 2 momentissa tarkoitettuihin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin (ks. HE 309/1993 vp, s. 74). Jos asianosaisella on hallintoasiassa korostettu oikeusturvaintressi, voidaan oikeus oikeusapuun nähdä myös osana saman perustuslain kohdan tarkoittamia hyvän hallinnon takeita. Perustuslakivaliokunta on aiemmin katsonut, että oikeusavun rajaamista turvapaikka-asioissa hallintovaiheessa koskevat ehdotukset ovat merkityksellisiä perustuslain 21 §:n oikeusturvasääntelyn

kannalta (PeVL 24/2016 vp). Valiokunta piti maksuttoman oikeusavun rajaamista turvapaikkapuhuttelusta merkittävänä heikennyksenä perustuslain 21 §:ssä taattuun oikeusturvaan, kun otettiin huomioon puhuttelun merkitys. Heikennyksen vaikutuksia kuitenkin pehmensi valiokunnan mukaan se, että avustajan läsnäolo turvapaikkapuhuttelussa oli muutoksen jälkeenkin mahdollista erityisen painavista syistä. Valiokunta on painottanut, että asiantuntevan avustajan läsnäolo turvapaikkapuhuttelussa on tärkeää paitsi turvapaikanhakijan oikeusturvan kannalta myös turvapaikkaprosessin mahdollisen myöhemmän hallintotuomioistuinkäsittelyn kannalta (PeVL 24/2016 vp).

Turvapaikka-asioihin liittyy usein hankalia oikeudellisia, hakemuksen perusteisiin ja näytön ja hakijan uskottavuuden arviointiin liittyviä kysymyksiä. Turvapaikanhakija voi aiempien traumaattisten kokemustensa vuoksi suhtautua epäluuloisesti viranomaisiin tai hänen voi muutoin olla hankala kertoa hakemuksensa perusteista riittävän kattavasti taikka esittää näyttöä hakemuksensa tueksi. Asiaan voi vaikuttaa se, että hakija ei tunne turvapaikkamenettelyä taikka kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevaa substanssilainsäädäntöä riittävän hyvin, sekä toisaalta mahdolliset kielitaitoon liittyvät puutteet. Tämä kaikki korostaa tarvetta varmistaa riittävä oikeusapu jo turvapaikkahakemuksen tekemisen ja käsittelyn alkuvaiheessa hallinnossa.

Esityksessä kuitenkin rajoitettaisiin oikeutta maksuttomaan oikeusapuun turvapaikka-asioissa hallintovaiheessa vain toimenpiteisiin, jotka ovat välttämättömiä huomioon ottaen asian laatu ja merkitys sekä olosuhteet kokonaisuudessaan (9 §). Nähdäkseni vaatimus avun välttämättömyydestä nostaa kynnyksen sen saannille liian korkeaksi. Avun myöntämisen kriteerit ovat lisäksi tulkinvaraiset, mikä on ongelmallista perusoikeuksia konkretisoivan sääntelyn täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta koskevien vaatimusten valossa. Muutos heikentäisi olennaisesti turvapaikanhakijoiden asemaa turvapaikkamenettelyssä ja lisäisi riskiä palautuskiellon loukkaamiselle etenkin, kun otetaan huomioon se, että uudistuksen myötä eräissä turvapaikkaan liittyvissä menettelyissä otettaisiin käyttöön nykyistä lyhyemmät valitusajat (190 c §, 198 b §). Vaarana on, että hakija ei ehdi hyvin lyhyen valitusajan kuluessa saada oikeudellista avustajaa, joka ehtisi valmistella muutoksenhaun huolellisesti. Pidän maksuttoman oikeusavun rajoittamista koskevaa sääntelyä ongelmallisena perustuslain 21 §:n oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeiden sekä perustuslain 9 §:n 4 momentin ehdotonta palautuskieltoa koskevan sääntelyn valossa. Muutoksen haitallisia vaikutuksia on omiaan vahvistamaan se, että puhuttelupöytäkirjojen tarkistamisesta on juuri luovuttu ulkomaalaislain muuttamisen myötä. Puhuttelupöytäkirjan tarkistuksesta luopumista koskevassa hallituksen esityksessä todettiin, että hakija ja oikeusavustaja voisivat tarkastaa pöytäkirjan, mutta nyt tätä mahdollisuutta siis ollaan rajoittamassa.

Nähdäkseni maahanmuuttovirastolle säädetty velvollisuus maksuttoman oikeudellisen neuvonnan antamiseen (95 a §) ei kompensoisi maksuttoman oikeusavun rajoittamista, sillä se olisi luonteeltaan yleisempään viranomaisen ohjausta ja neuvontaa eikä hakijaa yksittäistapauksessa avustavaa oikeusapua.

Tuomioistuinmenettelyn määräajat

Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaan tuomioistuimille ei lähtökohtaisesti tule asettaa määräaikaa valitusasian ratkaisemiselle (esim. PeVL 8/2018, PeVL 61/2024 vp). Tuomioistuimille säädetyt määräajat ovat merkityksellisiä paitsi perustuslain 21 §:n oikeusturvasääntelyn myös perustuslain 3 §:n 3 momentissa turvatuun tuomioistuinten riippumattomuuden kannalta (PeVL 61/2024 vp). Hallituksen esityksessä ehdotetaan hallinto-oikeuksien käsittelylle määräaikoja (193 a § ja 199.3 §), mikä on mainittujen perustuslaissa asetettujen takeiden valossa ongelmallista. Toisaalta määräajat eivät sitoisi tuomioistuinta, mikä jättää niiden merkityksen epäselväksi.

Vastaanottorahan määrä ja alentaminen

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Säännöksessä tarkoitettu turva on voimassa olevasta sosiaalilainsäädännöstä riippumatonta eikä se kiinnity olemassa oleviin etuusjärjestelmiin (PeVL 25/2024 vp). Perustuslakivaliokunta on arvioinut vastaanottorahaa koskevaa sääntelyä perustuslain välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon koskevan 19 §:n 1 artiklan kannalta (PeVL 59/2010 vp ja PeVL 25/2024 vp). Vastaanottorahaa ei perustuslakivaliokunnan mukaan voi ymmärtää suoraan perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaiseksi vähimmäistasoksi (PeVL 15/2023 vp, PeVL 25/2024 vp). Tämän vähimmäistason määrittely voi edellyttää yksilöllistä harkintaa (PeVL 25/2024 vp).

Perustuslakivaliokunta on toimeentulotuen perusosan alentamista arvioidessaan todennut, että toimeentulotuen alentamista sovellettaessa on varmistettava, ettei yksittäistapauksessa synny perustuslain 19 §:n 1 momentin vastaista tilannetta (esim. PeVL 31/1997 vo, PL 52/2025 vp). Perustuslakivaliokunta on todennut, että perustuslain 19 §:n 1 momentissa asetettuja vaatimuksia ei täytä sellainen järjestelmä, jossa perusoikeussäännöksen mukainen oikeus turvattaisiin pelkästään tai viime kädessä vain viranomaisen laissa oikeudellisesti sitomattoman harkintavallan käytön perusteella. Koska yksilön oikeuksien perusteista on perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan säädettävä lailla ja julkisen vallan käytön tulee olla aina palautettavissa eduskunnan säätämässä laissa olevaan toimivaltaperusteeseen (HE 1/1998 vp, s. 74), myös oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon edellyttää tällaisten perusteiden laintasosta sääntelyä. Lailla säätämiseen taas kohdistuu yleinen vaatimus lain täsmällisyydestä ja tarkkuudesta (PeVL 25/2024 vp, ks. myös PeVL 10/2016 vp, s. 3).

Perustuslakivaliokunta on katsonut, että toimeentulotuen saajille on mahdollista asettaa perustuslain 19 §:n 1 momentin estämättä myös velvoitteita (esim. PeVL 31/1997 vp, PeVL 11/2023 vp). Näin on myös vastaanottorahan kohdalla. Velvoitteiden tulisi kuitenkin olla asiallisessa yhteydessä etuuden tarkoitukseen.

Vastaanottorahan ja käyttörahan kansaneläkeindeksillä tarkistettua määrää alennettiin vuonna 2024 väliaikaisella vastaanottolain muutoksella (466/2024). Laki oli alun perin voimassa vuoden 2025 loppuun, mutta sen voimassaoloa jatkettiin 11.6.2026 asti. Nyt näitä väliaikaisia säännöksiä ollaan

muuttamassa osaksi pysyvää lainsäädäntöä. Lisäksi ehdotettu sääntely mahdollistaisi vastaanottopalvelujen saajalle myönnettävän vastaanottorahan perusosan alentamisen 20 prosentilla, jos henkilö ei ilman perusteltua syytä noudattaisi hänelle asetettuja velvoitteita, kuten velvollisuutta tunnistautua, osallistua hänelle osoitetulle kurssille taikka velvollisuutta oleskella tietyllä maantieteellisellä alueella tai asua määrättyssä vastaanottokeskuksessa. Vastaanottorahaa voitaisiin alentaa myös maasta poistettavalta ulkomaalaiselta ja kansanvälistä suojelua hakevalta, joka on tehnyt myöhemmän hakemuksen. Lisäksi vastaanottopalvelut voitaisiin peruuttaa lain 47 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa. Vastaanottorahaa ei kuitenkaan voitaisi alentaa eikä vastaanottopalveluja perua, jos se vaarantaisi henkilön ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon tai huolenpidon tai jos alentaminen olisi muutoin kohtuutonta. Päätöksen vastaanottorahan alentamisesta tai perumisesta tekisi maahanmuuttovirasto.

Perustuslain 19 §:n 1 momentissa tarkoitetun suojan tasoa ei ole mahdollista määritellä euromääräisesti ja perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti katsonut, että perustuslain säännöksessä tarkoitettua suojaa voidaan toteuttaa rahamääräisten etuuksien lisäksi esimerkiksi turvaamalla henkilön ravinto ja asuminen. Nähdäkseni nyt tarkasteltava sääntely kuitenkin mahdollistaa niin merkittävän rajoituksen perustuslain 19 §:n 1 momentissa tarkoitettuun välttämättömän toimeentulon turvaan, että ehdotettu sääntely on vähintäänkin jännitteisessä suhteessa sen kanssa (ks. myös PeVL 18/2001 vp).

Pidän perustuslain 19 §:n 1 momentin sääntelyn tarkoitukseen nähden ongelmallisena sitä, että välttämätöntä toimeentuloa turvaavan vastaanottorahan alentaminen voi tulla kyseeseen myös sanktiona vastaanottokeskuksen sääntöjen rikkomisesta. Tällöin alentaminen ei liity vähimmäisturvaetuuden saamiseen liittyvien velvoitteiden laiminlyöntiin, mitä sinällään on pidetty mahdollisena, vaan kyseessä on puhtaasti sanktioluontoinen seuraamus, jolla rajoitetaan perustuslaissa subjektiivisena oikeutena turvattua oikeutta.

Helsingissä 28.4.2026

Eeva Nykänen

Professori, Itä-Suomen yliopisto